

Dijken en Natuur - Factsheet

Strategie, visie en beleid

Het project Dijken en Natuur

Drie jaar geleden begonnen we met de uitvoering van het HWBP innovatieproject Dijken en Natuur. We deden onderzoek naar de mogelijkheden en beperkingen van dijkversterkingen in en nabij natuurgebieden, met een focus op Natura 2000 gebieden. Er is een heel rijke oogst aan inzichten en informatie opgehaald, die we hebben verwerkt in een rapportage van de eerste fase van het project en vervolgens, in de tweede fase, naar een eindadvies en een viertal eindproducten: a) films over de essenties van benodigde houding en aanpak van versterkingsprojecten in en bij natuurgebieden; b) een handreiking voor juridische aspecten c) systematisering van 12 typen Naturebased Solutions en tot slot d) factsheets over bevindingen en do's per projectfase.

De opdracht Roadmap voor projecten

Benutting van bestaande processen

In het project "Dijken en Natuur, een symbiose" merkten we al in gesprekken met dijkwerkers maar ook met experts en vergunningverleners, dat de crux voor het kunnen pakken van kansen in de eerste fasen, of misschien zelfs daarvoor liggen: begin vroeg in de lopende gebiedsprocessen, werk aan de samenwerkingsrelaties en denk vanuit het systeem. En bovendien, dat het denken over de hele projectcyclus, dus óók het meenemen van toekomstig beheer en onderhoud, kan inspireren en tot andere keuzes kan leiden. Bestaande processen bleken prima geschikt om natuur en waterveiligheidsoplossingen samen op te laten lopen, al lijkt het moeilijker om voor integrale oplossingen te gaan. Dit hebben we nader uitgewerkt; we hebben literatuur verzameld en recente, helpende ontwikkelingen opgespoord. We zijn in gesprek gegaan met verschillende experts en mensen uit het veld en dankzij de inbreng van ruim 20 mensen hebben we zo praktisch mogelijke handreikingen opgeschreven voor beleidsmakers, dijkwerkers en terreinbeheerders.

#Hoedan?

In 6 fasen hebben we uitwerking gegeven wat je kan doen om waterveiligheid en natuur samen tot oplossing te laten komen. We sluiten daarbij zoveel mogelijk aan op al bestaande werkwijzen en geven handreiking hoe je, met een net andere aanvliegroute of uitgangspunten, waterveiligheid en natuur in symbiose kan brengen:

1. Strategie, visie en beleid

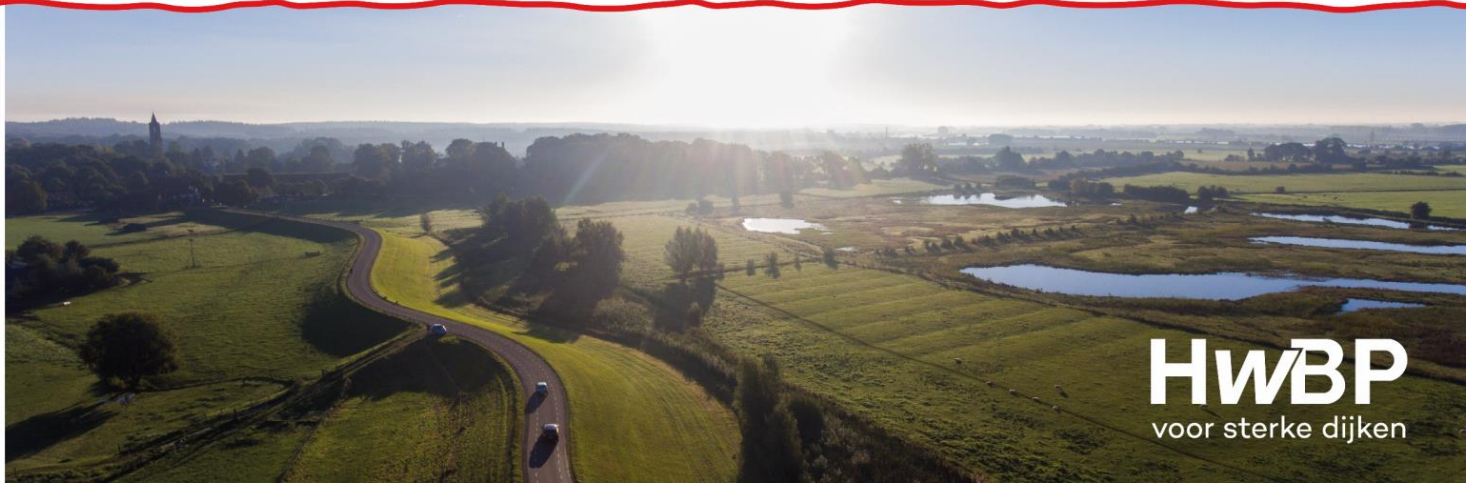
Strategie, visie en beleidsontwikkeling vinden continu plaats en zijn contextueel voordat er sprake is van een dijkversterkingstraject. Het zijn taken van de lijn-organisatie. Implementatie van het beleid zou logischerwijs door middel van projecten plaatsvinden. Maar nu zijn projectorganisaties vaak los georganiseerd en missen ze dus de verbinding met oorspronkelijke ambities en beleid. Als je die verbinding herstelt geven gebiedsvisies richting aan projectscope en projectdoelen, en blijven samenwerkingsrelaties effectief doorwerken.

2. Initiatieffase

De initiatieffase eindigt in een startbeslissing. Van een heel heldere, scherp geformuleerde startbeslissing heeft het project in de fasen die nog komen veel profijt. Het bepaalt de mindset en de beweegruimte om al dan niet waterveiligheid en natuurdoelstellingen te verbinden. En het zet andere actoren tijdig in beweging.

3. Verkenning

De verkenningsfase eindigt in een voorkeursbeslissing met een voorkeursalternatief (VKA). Met de startbeslissing uit de initiatieffase als startpunt, worden opties verkend om aan de doelen en de opgaven te voldoen. Samenwerking met



relevante overheden, experts en direct belanghebbenden wordt opgetuigd. Alternatieven worden getoetst aan een ruimtelijk kwaliteitskader, maatschappelijke kosten en baten worden in beeld gebracht. Dit zijn activiteiten die een projectteam altijd al uitvoert. Door ze net anders uit te voeren kan een projectteam kansen pakken voor meer waardevolle, natuurlijke oplossingen.

4. Planuitwerkingsfase

De voorkeursbeslissing wordt in de planuitwerkingsfase verder uitgewerkt tot een projectbeslissing. Hier is de essentie dat de detaillering in deze fase plaatsvindt met behoud van duurzaamheidsambities en integratie van ecologische overwegingen. Kijk naar de factsheet Planuitwerkingsfase voor meer handreiking hoe je de MKBA kan uitvoeren zodat je daar invulling aan geeft. Hoe je ook de kennis van marktpartijen kan benutten voor maakbare oplossingen en het omgaan met onzekere factoren.

5. Realisatiefase

Misschien is gekozen voor een vroege marktbenadering en een 2-fasen contract, vanwege de onzekerheden die kunnen spelen bij het realiseren van een integrale oplossing. De factsheet Realisatiefase wijst op geleerde lessen bij het HWBP, om je voordeel mee te doen.

En dan gaat de schop gaat in de grond. Wat zijn aandachtspunten bij de uitvoering? In ieder geval is van belang om de focus te houden op ruimtelijke (en als onderdeel daarvan ecologische) kwaliteit plus goede monitoring, ook voor de oplevering en overdracht naar beheer.

6. Nazorgfase (Beheer en Zorgplicht)

We maken de cirkel rond: als ecologie/natuur/biodiversiteit onderdeel is van het goed functioneren van de asset, dus bijdraagt aan de waterveiligheid, dan moet dat verankerd worden in beheer. En dat kan door de lijn door te trekken en het beleid te verankeren in een strategisch assetmanagement plan, daarin in de bedrijfswaardenmatrix (BWM) natuur of ecologie als 'waarde' op te nemen en beheerskeuzes in de driehoek prestatie-kosten-risico's mede daarop te baseren.

De factsheets zullen door middel van de Roadmap Duurzaam HWBP worden verspreid en moeten op zichzelf leesbaar zijn. Ze hebben een sterke onderlinge samenhang: In het project Dijken en natuur is de bevinding geformuleerd dat het cruciaal is om continu in gesprek te zijn en verbindingen te maken tussen ambities en opgaven in het gebied, zodat projectteams aan de gang kunnen met een passende opdrachtformulering. Daarom raden we aan om ook de andere factsheets te lezen.

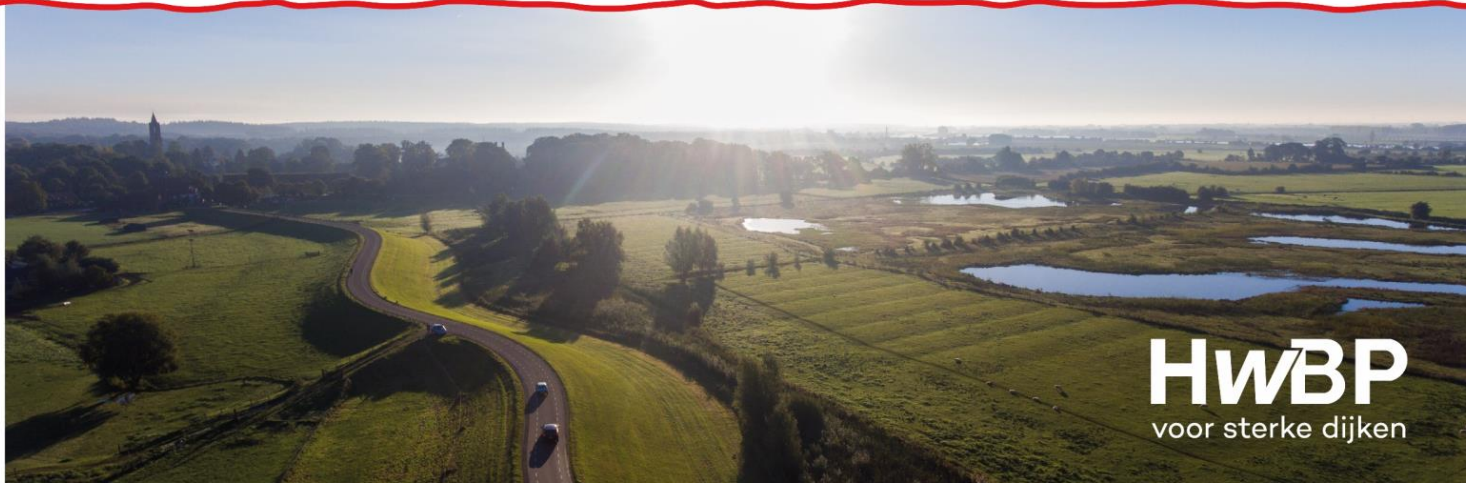
Doel van de fase Strategie, visie en beleid

Het doel, als we het richten op het ontwikkelen van waterveiligheid en natuur in symbiose, is het ontwikkelen van een integrale, lange termijn gebiedsvisie en zorgdragen voor vastgesteld beleid. Een duidelijke gebiedsvisie geeft richting aan scope en doelen van projecten.

Contextuele informatie voor Strategie, visie en beleid

Met de invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2024 is weer een stap gezet om integraal te werken in de fysieke leefomgeving. Voor waterveiligheid zijn in het Besluit kwaliteit leefomgeving omgevingswaarden vastgesteld voor de primaire waterkeringen. Deze omgevingswaarden houden resultaatsverplichtingen in, wat betekent dat de primaire waterkeringen aan deze normen moeten voldoen in 2050, tenzij een gerechtvaardigd beroep kan worden gedaan op één van de wettelijke uitzonderingsmogelijkheden. Beleidsafdelingen van diverse waterschappen hebben zich hierop voorbereid, bijvoorbeeld met het opstellen van een Blauwe Omgevingsvisie – dit wordt wettelijk niet van hen gevraagd maar daarmee maken zij wel helder kenbaar hoe zij hun taak als actieve gebiedspartner en hoeder van watersystemen en waterveiligheid zien. Zie ook de Handreiking projectbesluit Omgevingswet (Unie van Waterschappen, 2020).

In het Manifest Waterveiligheid 2022 – 2050, gepubliceerd door de Unie van Waterschappen, positioneren de waterschappen zich vanuit het besef van effecten van klimaatverandering en de druk op de ruimte als actieve



gebiedspartner. Dat is een andere rol dan vroeger, en staat in het teken van samenwerken, werken in gebiedsprocessen en ten dienste staan van natuur, recreatie en economische activiteiten. Ook wordt genoemd dat de waterschappen willen werken aan waterveiligheid in bredere zin, en gebruik willen maken van het meerlaagsveiligheidsbeleid.

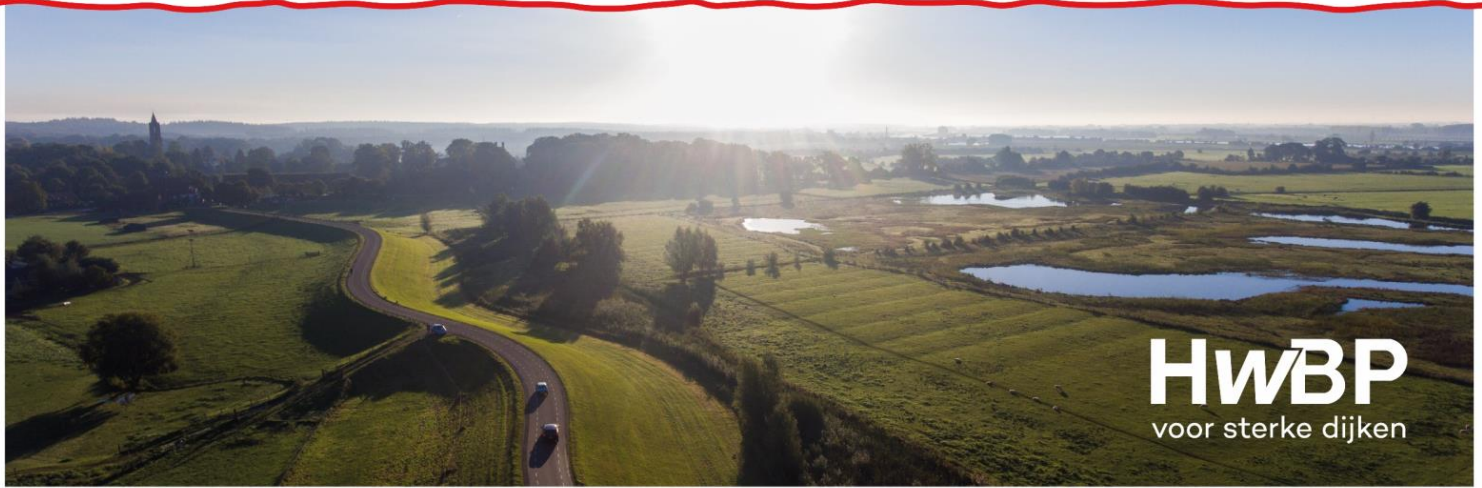
Kort en kernachtig werkt het Manifest drie ambities van de waterschappen uit:

- a. Wij anticiperen op een veranderend klimaat.
- b. Wij zorgen voor een toekomstbestendige delta.
- c. Wij kijken breder dan de dijk.”

De beweging die het waterschap hiermee maakt, gaat van sectoraal waterveiligheid behartigen met dijken naar het dienen van maatschappelijke opgaven. Ze zullen daarmee continu zicht moeten hebben op de ontwikkeling van maatschappelijke opgaven in hun gebied, zodat zij hun beheerstaken daarop kunnen oriënteren. Het is een beweging van het reageren op wat in hun gebied gebeurt naar het anticiperen en actief meedenken wat mogelijk en gewenst is, gegeven het water-, bodem- en ecosysteem. Het effect zal ook zijn dat het mogelijk wordt om met een vooruitziende blik kansen te pakken. Bijvoorbeeld om met de waterveiligheidsopgave mee te liften op een natuuropgave, of andersom.

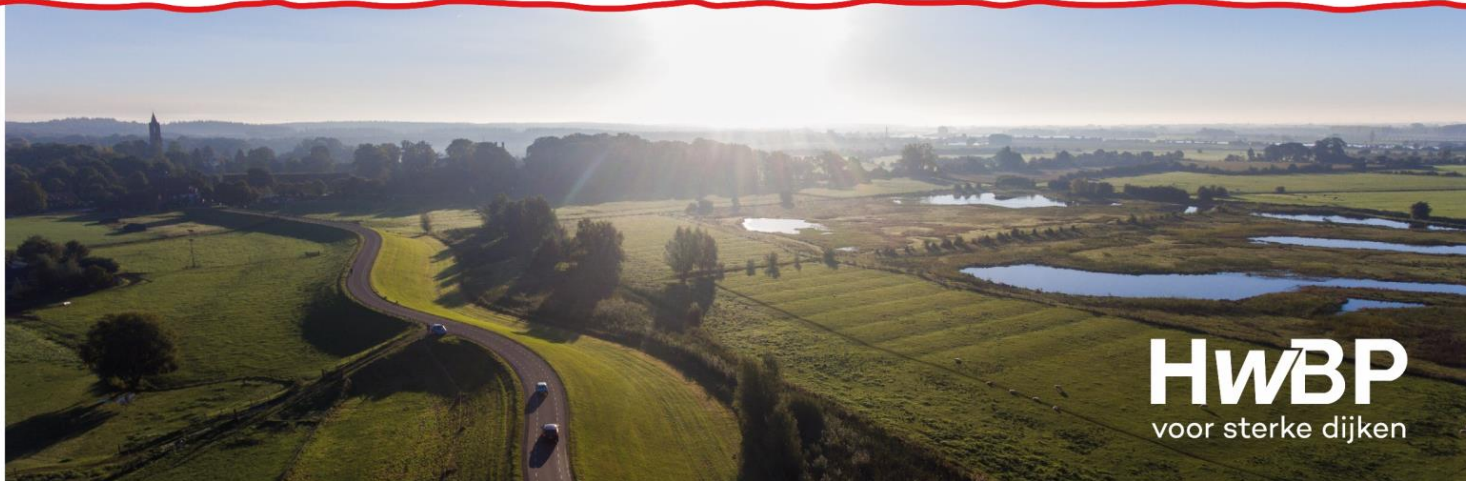
Belangrijke onderwerpen om in beschouwing te nemen in deze fase

Onderwerp	Beschrijving
Wettelijk kader	De Omgevingswet, van kracht per 1 januari, is er op gericht om integraal samen te werken in de inrichting van de leefomgeving. Deze wet bevordert een geïntegreerde aanpak van waterveiligheid en ecologische kwaliteit, stimuleert samenwerking tussen overheden en belanghebbenden, en vereenvoudigt de implementatie van innovatieve oplossingen voor waterbeheer en natuurontwikkeling
Beleidscontext	Beleid om rekening te houden met Water Bodem is ingezet en gericht op het herstel van water, bodem en ecosysteem en het ruimtelijk ordenen en inrichten, passend bij de draagkracht van deze systemen. Het Nationaal Water Programma 2022 – 2027 plaatst water en waterveiligheidsopgaven nadrukkelijk in relatie met opgaven in de leefomgeving en natuur.
Verantwoordelijkheid	De verantwoordelijkheid van de waterschappen is aan het veranderen van pure uitvoeringsorganisatie naar actieve gebiedspartner: <ul style="list-style-type: none"> • Het als actieve gebiedspartner nemen van verantwoordelijkheid voor duurzame ontwikkeling van waterveiligheid in het beheersgebied, actief bijdragen aan de omgevingsvisie van provincie en gemeente, opstellen en voeren van beleid • Het actief meedenken en meedoen in opstellen van gebiedsprogramma voor het uitvoeren van vastgesteld beleid en zorgen dat het waterbeheerplan daarmee in lijn blijft • Projectbesluiten in lijn met beleid. <ul style="list-style-type: none"> ○ Zorg ervoor dat projectbesluiten aansluiten bij het vastgestelde beleid van het waterschap.



HWBP
voor sterke dijken

Onderwerp	Beschrijving
	<ul style="list-style-type: none"> ○ Invulling van de wettelijke taak van het waterschap om te voldoen aan de omgevingswaarden voor primaire waterkeringen, zoals vastgelegd in de Waterwet en de toekomstige Omgevingswet. ○ Verantwoordelijkheid omvat niet alleen beleidsmatige afstemming, maar ook het waarborgen dat projecten bijdragen aan het behalen van de wettelijk vastgestelde normen voor waterveiligheid. <ul style="list-style-type: none"> • Planningsritme afstemmen met 2050 – HWBP doelstelling
Langetermijnplanning	<p>Inzicht in de effecten van klimaatverandering heeft bewustzijn gecreëerd dat het belangrijk is om aandacht te hebben voor adaptief blijven en kunnen meebewegen met (onzekere) ontwikkeling van het klimaat. Natuurlijke oplossingen zijn als vanzelf adaptief en daarom passend in oplossingsrichtingen voor de lange termijn. Daarbij hoort het passend maken van keuzes maken op watersysteemgedrag en ontwikkeling van ecologie. Gebieden kunnen te maken hebben met het inzetten van een systeemverandering. Daar is lange termijn onzekerheid mee gemoeid. Daarom is het denken in transitiepaden van de korte naar de lange termijn, en opties voor adaptief plannen in de gebieden belangrijk</p>
Integrale gebiedsoplossingen	<p>Ruimtelijke kwaliteit is en blijft de lijn waarlangs duurzame inrichting van de leefomgeving plaatsvindt. Nieuw is om bijzondere aandacht te hebben voor Ecologische kwaliteit, naast Gebruikskwaliteit, Belevingskwaliteit en Toekomstkwaliteit (advies RuG, project RuiKwaLab). Innovatieve aanpakken om met de complexiteit van gebiedsontwikkeling om te gaan zijn vaak gestoeld op ontwerpend onderzoek.</p>



Stappen in de fase Strategie, visie en beleid

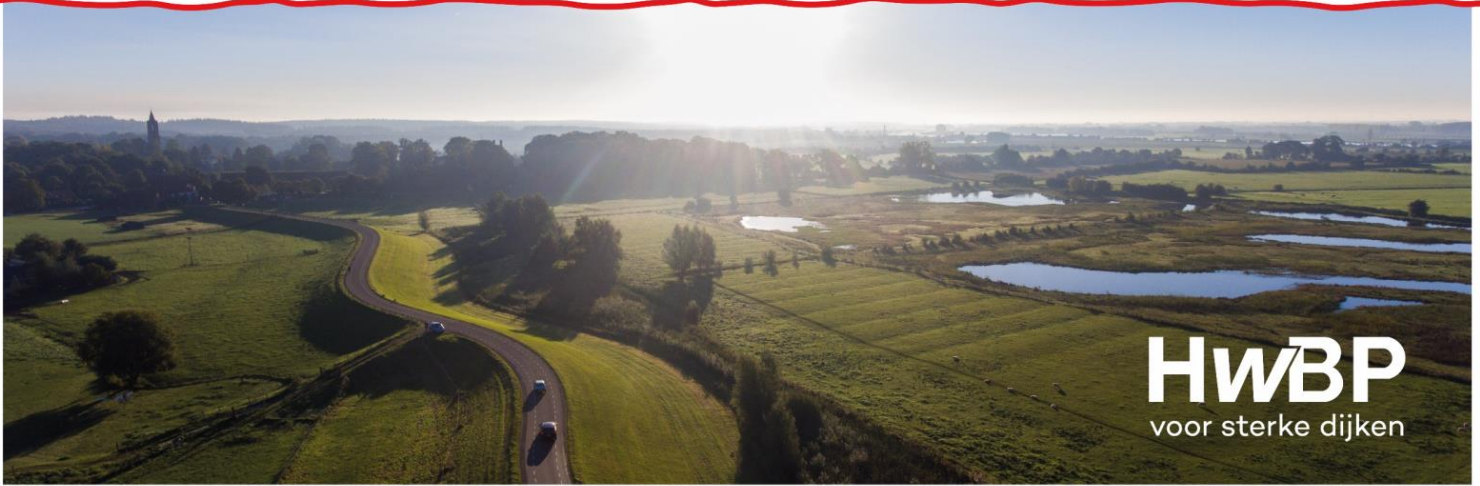
Er is niet één stappenplan dat gegarandeerd tot succes leidt; het betreft systeemgericht maatwerk en daarom verdient elk gebied zijn eigen traject. Vaak wordt gebruik gemaakt van de beleidscyclus als denkmodel voor het structureren van beleidsontwikkeling. De beleidscyclus kent de volgende stappen, die steeds weer terugkomen in verschillende beleidsvelden:

1. Probleemidentificatie en definitie
2. Analyse: ken het systeem. Daarin wordt vaak gekeken met verschillende brillen: juridisch en governance systeem, fysiek systeem (water- en ecosysteem), sociaal economisch systeem (inclusief financiering).
 - a. Wat zijn problemen op de kort termijn, en wat zijn problemen op langere termijn? Wat zijn regionale opgaven, ambities en wensen?
 - b. Wat is zeker, wat is onzeker?
 - c. Wat kunnen passende ingrepen zijn (met hun directe en indirecte effecten)? Wat is mogelijk binnen bestaande wet- en regelgeving? Waar zit de energie en mogelijkheden? Vraagt de ingreep een apart project, kan het verankerd worden in continu assetmanagement?
 - d. Wees ervan bewust dat harde infrastructuur een materialiteit heeft die makkelijk tot een lock-in situatie leidt (J. Vinke-De Kruijf c.a., 2024)
3. Formulering van het beleid met beleidsdoelen
4. Consultatie; In de organisatie van het proces van de beleidsontwikkeling is van belang om dit op te zetten vanuit een visie op interne en externe interactie. Het kennismanagement en delen van kennis vloeien daar ook uit voort. Een voorbeeld is te vinden in het project Waterveiligheidslandschappen, waar bij de start van het project procesregels opgesteld zijn.
5. Vaststellen beleid
6. Beleidsimplementatie
7. Beleidsmonitoring en evaluatie.

Deze stappen zijn geformuleerd alsof er een wit vel papier ligt dat ingevuld kan worden, maar moet natuurlijk worden gezien in de bestaande context.

Aandachtspunten

- Strategie, visie en beleidsontwikkeling vinden continu plaats en zijn contextueel voordat er sprake is van een dijkversterkingstraject. Het zijn taken van de lijnorganisatie. Ze zijn daarom niet opgenomen in de Roadmap Duurzaam HWBP. Maar zodra er een projectorganisatie ontstaat moet deze binnen het bestaande netwerk gebracht worden/opgenomen worden.
- Verankering van de uitwerking van beleid in de beheersorganisatie. Waterschappen doen dat met een Strategisch Asset Management Plan (SAMP). Onderdeel van het Strategisch Asset Management Plan is een bedrijfswaardenmatrix. Wanneer beleidsmatig van belang wordt geacht om waterveiligheid en natuur met elkaar te verbinden, dan is het ook aan de orde om “natuurwaarde” of “ecologie” in de bedrijfswaardenmatrix op te nemen.
- De waterschappen zijn nog niet overal continu en actief betrokken bij het opstellen van de (provinciale, gemeentelijke) omgevingsvisie, met oog op het pakken van kansen voor het verbeteren van waterveiligheid in symbiose met het bereiken van (wettelijke) natuurdoelstellingen.
- Het is goed mogelijk om handig gebruik te maken van de andere instrumenten in de Omgevingswet (in dit kader vooral programma en projectbesluiten, maar ook waterschap verordeningen, en omgevingsvergunningen). Kijk ook naar wat er binnen de subsidieregeling van het HWBP mogelijk is (Inpassing in de leefomgeving en subsidie).
- Voor waterschappen betekent zo'n rol als actieve gebiedspartner het continu in contact zijn met stakeholders, met het oog op korte en lange termijn ontwikkelingen in het beheersgebied (bijvoorbeeld Provinciale Omgevingsvisies



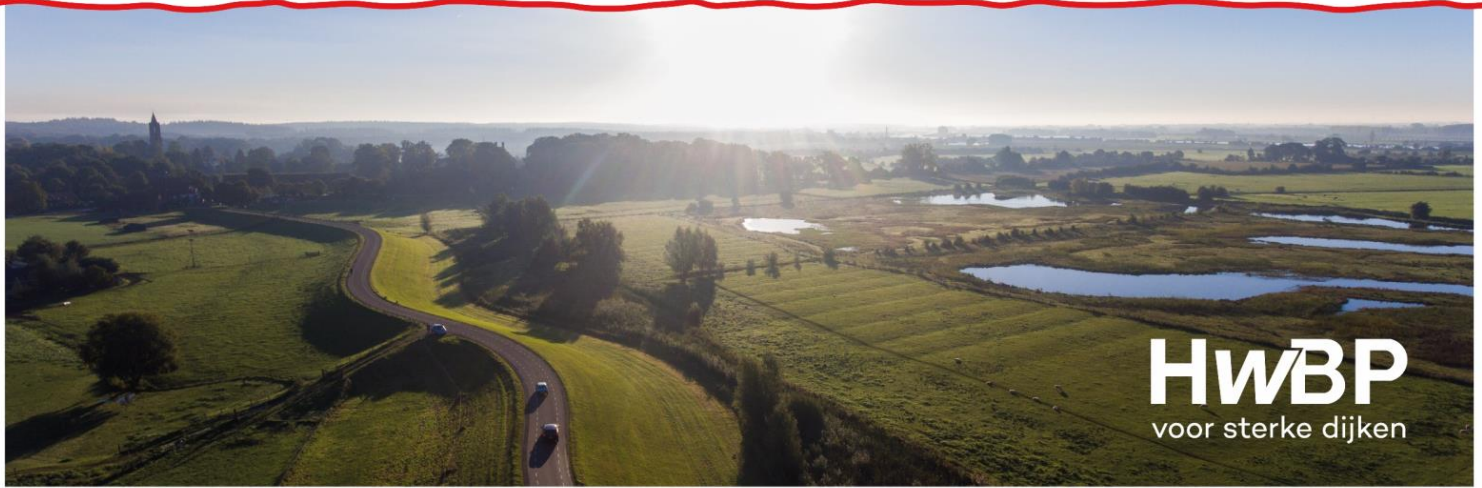
HWBP
voor sterke dijken

en omgevingsverordeningen).

- In het ontwikkelen van duurzame gebiedsvisies kan de nieuwe definitie van ruimtelijke kwaliteit (gebruikswaarde, toekomstwaarde, belevingswaarde, uitgebreid met ecologische waarde: Ruikwalab, 2024) helpen in het richting geven.

Praktische tips voor projectteams

1. Laat je inspireren door de film Samenwerken op de grens van dijk en natuur voor het voeren van een goed gesprek, specifiek aflevering 1: De opgave en het verlangen. Kijk hier: <https://storymaps.arcgis.com/stories/af76f868d69a49de871e65ab4ff113e6>
2. Hoe het mogelijk is om waterveiligheid en natuur hand in hand te laten gaan is door Ties Rijcken voor het WereldNatuurFonds uitgewerkt in het artikel Versterk de dijk, versterk de natuur: <https://flowsproductions.nl/versterk-de-balans/>
3. Benut je netwerk voor het horen van ervaring van anderen; durf daar naar te vragen.
4. Zorg voor verbinding met de gemeentelijke en provinciale visies (geformuleerd in de POVI en de GOVI) en provinciaal beleid.
5. Maak de connectie tussen uitvoeringsorganisatie en beleidsafdelingen binnen het waterschap. De beleidsafdelingen ontwikkelen een visie op het beheersgebied en maken dit concreet met beleid, en laten dit uitkristalliseren in een waterbeheerplan. Zij doen dat in nauwe samenwerking met de provincie en gemeenten. Zorg voor helder geformuleerde KPI's voor de eigen doelstellingen van het waterschap, om de voortgang op beleidsdoelen (het bereiken van de gewenste waterveiligheid in synergie met het bereiken van hoge ecologische kwaliteit) te kunnen monitoren. De Unie van Waterschappen heeft een Handreiking samengesteld die de waterschappen op weg helpt (Unie van Waterschappen, 2020). Het helpt om doelgericht door te ontwikkelen en passende maatregelen te definiëren.
6. Betrek de herdefinitie van ruimtelijke kwaliteit met indicatoren, zoals geformuleerd door het project Ruikwalab (RuG, 2024). Ecologische kwaliteit is daarin meetbaar gemaakt met prestatie-indicatoren Abiotische kwaliteit, Biodiversiteit, Ecologische netwerken en Natuurlijke processen.
7. Monitor trends en (trage) ontwikkelingen. Verken of je burgers kunt inzetten bij de monitoring van water of natuur: hiermee wordt het waterveiligheids- en natuurbewustzijn vergroot en dat is van belang voor de acceptatiegraad van ingrepen. Ook past het bij de doorontwikkeling van het meerlaagsveiligheidsbeleid recente beleidsontwikkelingen. Ontwikkel een monitoringsplan dat citizen science en professionele monitoring combineert. Organiseer jaarlijkse kennisuitwisselings-sessies, mede om contact met de inwoners te houden. Meer informatie vind je onder de leestips.
8. Identificeer en stem af met regionale netwerken en andere overheden.
9. Werk met interdisciplinaire teams, denk bijvoorbeeld aan het mobiliseren van waterveiligheidsexperts (dijkspecialisten, hydrologen), ecologen en natuurontwikkelings-specialisten, landschapsarchitecten, klimaatadaptatiespecialisten, planologen en ruimtelijke ordening experts, juridische experts (voor wet- en regelgeving), duurzaamheidsexperts, kostenanalisten en financiële experts, innovatie- en technologie-experts.
10. Integreer niet alleen tussen de sectoren, maar maak ook de verbinding over de projectcyclus heen, naar assetmanagement.



Concrete voorbeelden

In verschillende regio's is invulling gegeven aan het laten doorwerken van strategie en visie van het waterschap naar beleid en van daar naar uitvoeringsprojecten en beheer. Hieronder volgt een aantal voorbeelden die tot inspiratie kunnen leiden.

Samenhangende beleidsontwikkeling van het Waterschap Hollandse Delta

Het waterschap heeft zich voorbereid op hun toekomst tot 2050 met de volgende stukken

- **Watervisie WSHD 2050:** Samen werken aan een veilige en leefbare Hollandse Delta – op koers met waterschap Hollandse Delta (24 mei 2023). Het waterschap schetst hierin hoe het om wil gaan met de verandering van de taken van het waterschap: van traditioneel naar omgaan met verbrede taken voor het omgaan met klimaat-, energie- en duurzaamheidsopgaven. En hoe het zich wil opstellen in de samenwerking met gebiedspartners. Het schetst eerst hoe het waterschap zichzelf ziet en zich wil ontwikkelen in het licht van water en bodem sturend, keuzes maken op de korte termijn met oog voor de lange termijn en maatwerk.
- **Het Waterbeheerprogramma 2022-2027** werkt de visie vervolgens voor de kortere termijn uit. Gebiedsgewijs wordt voor de eilanden die in Hollandse Delta liggen uitgewerkt wat de uitdagingen zijn en hoe de keringen op de eilanden een multifunctionele rol vervullen. Zo is onder andere de ambitie geformuleerd om de biodiversiteit op de dijken en in de duinen te vergroten. KPI's zijn voorgesteld om de voortgang te monitoren.

Dubbele dijk, Waterschap Noorderzijlvest

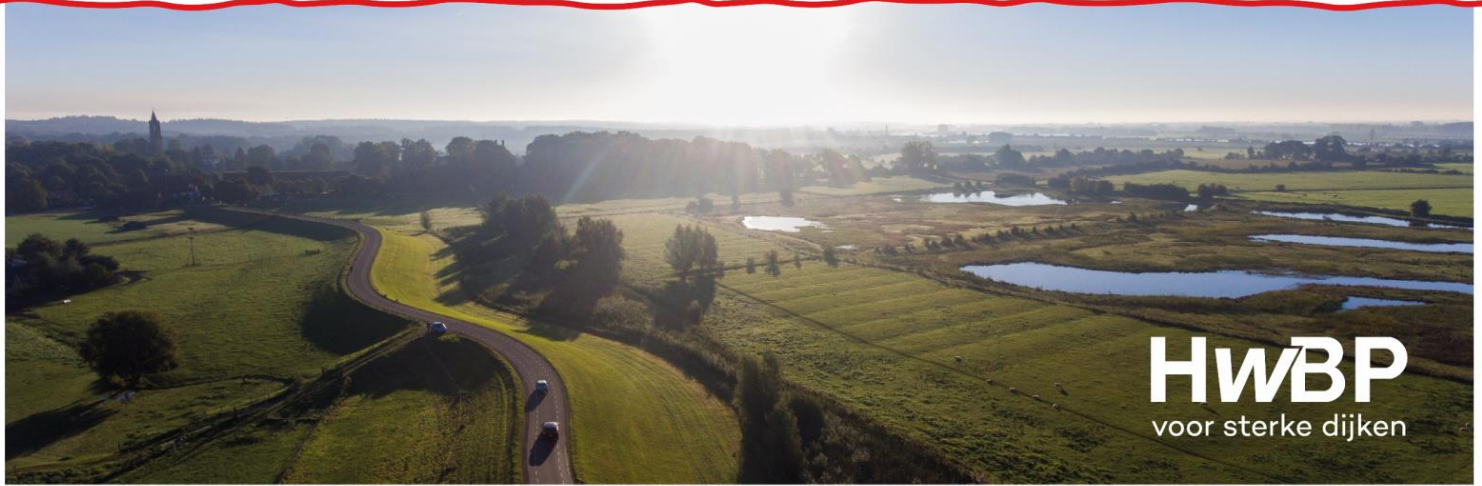
Dit project is een pilot voor innovatieve dijkversterking gecombineerd met natuurontwikkeling. Een opgestelde gebiedsvisie voor de Waddenzee en zijn dijken en de bestuurlijke steun maakte het mogelijk om vlot tot een startbesluit te komen. In de verkenningsfase kreeg het voorkeursalternatief snel richting. Onderdelen van de gebiedsvisie die het verschil hebben gemaakt voor het project:

- Integratie van waterveiligheid met natuurontwikkeling, economische diversificatie en recreatie
- Toepassing van innovatieve concepten zoals een dubbele dijk en een brede groene dijk
- Samenwerking tussen verschillende stakeholders, waaronder het waterschap, natuurorganisaties en lokale gemeenschappen
- Aansturen op een adaptief ontwerp dat rekening houdt met toekomstige klimaatverandering

2Seas project

Een mooi voorbeeld van een meer integrale aanpak is de aanpak die in het 2Seas project werd ontwikkeld. Kenmerken van deze aanpak zijn:

- **Holistische en geïntegreerde aanpak:** het project benadrukt een holistische benadering van planning, waarbij dijkbeheer en ecologische overwegingen worden geïntegreerd.
- **Stakeholderbetrokkenheid:** het 2Seas-programma hecht veel waarde aan de vroege en continue betrokkenheid van stakeholders om ervoor te zorgen dat hun perspectieven worden meegenomen in de besluitvorming.
- **Duurzaamheid als Kernprincipe:** Duurzaamheid staat centraal, waarbij wordt gestreefd naar een balans tussen waterveiligheid en ecologische integriteit.
- **Innovatie in Oplossingen:** het project stimuleert innovatieve oplossingen om complexe uitdagingen aan te pakken, met een focus op creativiteit en nieuwe technologieën.
- **Monitoring en Evaluatie:** Het project benadrukt flexibele monitoring systemen, waarbij citizen science wordt geïntegreerd met professionele monitoring om de voortgang te volgen.
- **Klimaatadaptatie:** Dit is een belangrijk aspect van het 2Seas-programma, waarbij proactieve maatregelen worden



HWBP
voor sterke dijken

genomen in dijkontwerpen.

- Interdisciplinaire Samenwerking: Het project bevordert samenwerking tussen verschillende disciplines om een breed scala aan kennis en expertise te benutten.
- Langetermijnvisie: Gemeenschappelijke focus op het ontwikkelen van langetermijnstrategieën die rekening houden met toekomstige onzekerheden en veranderingen in milieuomstandigheden.
- Kennisdeling: Kennisuitwisseling is een belangrijk element in het project, waarbij workshops en sessies worden georganiseerd om ervaringen en best practices te delen.

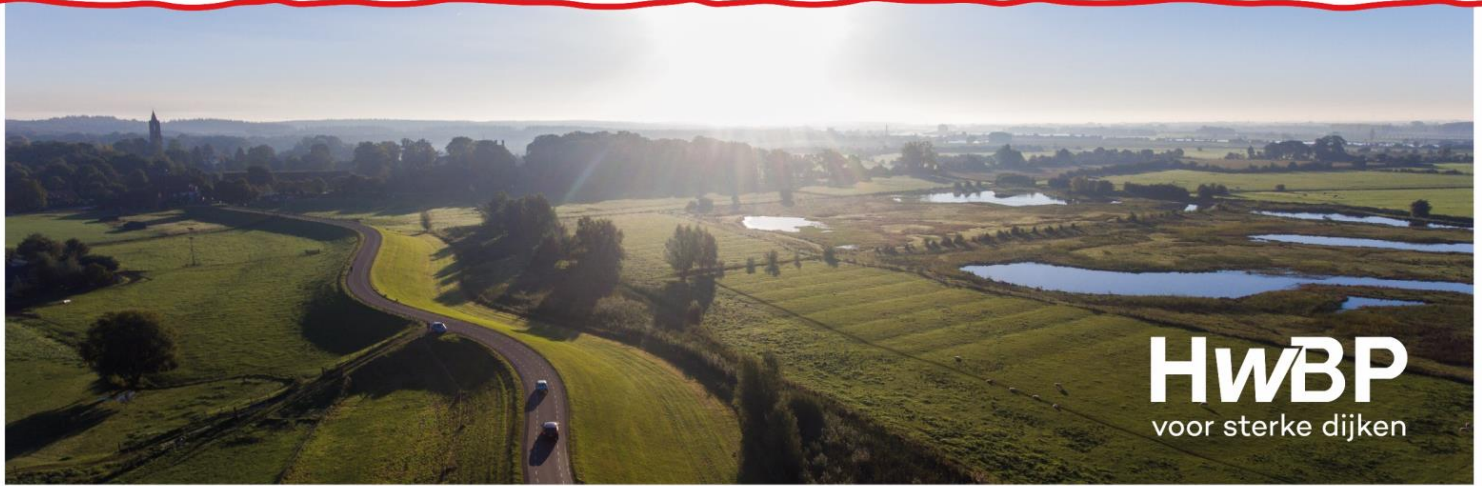
Waterveiligheidslandschappen – een ontwerpend-onderzoekende aanpak

In het kennis- en innovatieproject Waterveiligheidslandschappen wordt een aanpak getest voor het ontwerpen van een waterveilig landschap, gericht op het creëren van meerwaarde en het integreren van oplossingen voor sociaal-maatschappelijke opgaven. Het is een gebiedsgerichte aanpak waarin gebiedspartners in co-creatie aan het werk gaan en tot verrassende inrichtingsopties komen. Dergelijke ontwerpend-onderzoekende aanpakken worden meer ingezet om begrip te krijgen van beleid op de staat van de leefomgeving op de langere termijn (bijvoorbeeld gesprek PAGW-HWBP of de scenario's voor zeespiegelstijging).

Een aantal belangrijke stappen in de aanpak van waterveiligheidslandschappen:

- Voor goed gezamenlijk systeembegrip wordt eerst in kaart gebracht hoe het gebied ontwikkeld is tot de huidige staat. Daarin wordt gekeken naar de fysieke situatie, naar de governance (met name ontwikkeling van de organisatie van de maatschappij plus het effect wat dat had op de leefomgeving) en naar oplossingen van het verleden.
- In een tweede stap wordt in kaart gebracht wat op korte, middellange en lange termijn verwachte ontwikkelingen zijn. Dit is een brede verkenning die ingaat op ontwikkelingen in het watersysteem en klimaat, maar ook maatschappelijke ontwikkelingen en opgaven.
- Besproken wordt wat belangrijk wordt gevonden; welke (normatieve) waarden kenschetsen de bewoners in het gebied? Wat kunnen aanvaardbare narratieven zijn voor de inrichting van het gebied?
- De aanvaardbare narratieven worden omgezet naar sets van leidende principes voor de inrichting en oplossingen. Ze worden visueel gemaakt, daarmee wordt voorstelbaar hoe narratieven, gestoeld op een bepaald waardenkader, uitwerken in de inrichting van het landschap.
- Ontwikkelpaden worden opgezet, zodat duidelijk wordt of oplossingen in elk ontwikkelscenario van toepassing zijn en zonder al te veel spijt ingezet kunnen worden. En zodat helder is wanneer (naar verwachting) een keuze niet meer uitgesteld kan worden.

Dit is een manier om met de complexiteit van integrale gebiedsontwikkeling om te gaan. Uiteindelijk zullen keuzes gemaakt moeten worden, met potentie, voor- en nadelen. De rapportage van dit project wordt begin 2025 verwacht.



Meer lezen

- Hoofdadvis van het project Dijken en natuur (Waterschap Drents Overijsselse Delta, 2024)
- Versterk de dijk, versterk de natuur. Van WWF. Voor en met HWBP. Door Flows Productions. <https://flowsproductions.nl/versterk-de-balans/>
- DE BESTE DIJK VOOR IEDEREEN; Een manifest met onze kijk op waterveiligheid 2022 – 2050 (Unie van Waterschappen, 2022)
- Inpassing in de leefomgeving en subsidie: <https://www.hwbp.nl/kennisbank/inpassing-in-de-leefomgeving--subsiabiliteit>
- Nationaal Water Programma 2022 – 2027; het nationale waterbeleid en de uitvoering in de rijkswateren, (Rijksoverheid, maart 2022)
- Tijd voor een kwaliteitskering! Samen de puzzel leggen voor meer ruimtelijke kwaliteit in dijklandschappen (Ruikwalab, 2024)
- Watervisie WSHD 2050: Samen werken aan een veilige en leefbare Hollandse Delta – op koers met waterschap Hollandse Delta (24 mei 2023)
- Waterbeheerprogramma 2022-2027 (Waterschap Hollandse Delta, 10 november 2021)
- Interreg 2 Seas (2014-2020). <https://www.interreg2seas.eu/en>
- Handreiking projectbesluit omgevingswet, een handreiking om te komen van projectplan Waterwet tot projectbesluit Omgevingswet. Unie van Waterschappen, juni 2020
- Voorkomen kan niet, voorbereiden wel. Allemaal aan de slag. Eindadvies Beleidstafel wateroverlast en hoogwater, 19 december 2022
- Climate-resilient water infrastructure: a call to action. Joanne Vinke-De Kruijff, Megan E. Heim LaFrombois, Beau Warbroek, John C. Morris, Stefan M.M. Kuks, juni 2024, <https://doi.org/10.1002/jci3.12017>
- Voorbeelden in binnen- en buitenland waarbij burgers geactiveerd worden om mee te helpen waterveiligheid te monitoren vind je bijvoorbeeld hier:
 - CoastSnap - a global citizen science project to capture changing coastlines: <https://www.coastsnap.com/>
 - Opbouw van een zandkorreldiameter database: <https://sandsnap-erdccchl.hub.arcgis.com/>
- Eind 2024: Wet- en regelgeving: J. Gruppen
- Begin 2025: Waterveiligheidslandschap Zwolle